

Halina Chmiel-Bożek
Uniwersytet Pedagogiczny w Krakowie
halina.chmiel-bozek@up.krakow.pl

MIEJSCE DYDAKTYKI PRZEKŁADU W PLANACH NAUCZANIA NA KIERUNKACH KSZTAŁCĄCYCH ROMANISTÓW W POLSKICH OŚRODKACH UNIWERSYTECKICH

DOI: <http://dx.doi.org/10.12775/RP2019.021>

Zarys treści: Choć nauczanie przekładu prowadzone jest we wszystkich ośrodkach uniwersyteckich w Polsce, gdzie istnieją instytuty lub katedry filologii romańskiej, postrzeganie roli dydaktyki przekładu w ogólnym kształceniu romanistów jest bardzo różnorodne. Dogłębna analiza planów nauczania skierowanych do studentów filologii romańskiej lub języka francuskiego pierwszego i drugiego cyklu studiów stacjonarnych w roku akademickim 2017/2018 pokazuje, że rozbieżności są ogromne. Złożoność dydaktyki przekładu świadczy o dynamice i rozwoju tej dziedziny, jednak dyskusja o niezbędnych jej komponentach pozostaje ciągle otwarta.

Słowa kluczowe: dydaktyka przekładu, plany studiów, filologia romańska, przedmioty tłumaczeniowe

W ostatnich trzech dekadach system kształcenia kompetencji tłumaczeniowych znacznie się rozwinął. Odpowiedzią na rosnące potrzeby rynku i zainteresowania studentów było wprowadzenie obowiązkowych zajęć z tłumaczenia na kierunkach filologicznych. Dziś nikt już nie wątpi, że tłumaczenia można, a nawet trzeba uczyć się i nauczać¹. „Tłumaczenie posiada elementy

¹ Jak stwierdza Maria Piotrowska: „obecnie nie zastanawiamy się nad słusznością tezy Eugene’a Nidy zawartej w tytule jego artykułu z 1981 roku pt. *Translators are Borne, not Made* (»Tłumaczem się rodzisz, a nie stajesz«). Edukacja tłumaczy jest prowadzona w wielu krajach, w licznych ośrodkach, w różnych układach dydaktycznych, profilach nauczania i instytucjach kształcących” (Piotrowska 2016: 25).

umiejętności i, jako takie, może być uczone ze skutkiem pozytywnym”, pisze Maria Piotrowska (Piotrowska 2016: VIII). Nauczanie przekładu i zdobywanie umiejętności tłumaczeniowych nie jest jednak proste. Paweł Płusa stwierdza: „Kształcenie tłumaczy jest procesem złożonym i kosztownym. Realizowane w warunkach instytucjonalnych, dotyczy bardzo wielu zagadnień i ma za zadanie umożliwić uczącym się wejście w posiadanie, czyli akwizycję, zespołu umiejętności tłumaczeniowych” (Płusa 2007: 19). W Polsce istnieje czternaście ośrodków uniwersyteckich kształcących romanistów, z czego trzynaście oferuje cykl licencjacki i magisterski, a jeden ośrodek kształci jedynie na studiach pierwszego stopnia². Na studiach licencjackich romanistyki proponują studentom naukę od podstaw³, choć generalnie, jeśli istnieje taka możliwość, zajęcia prowadzone są na co najmniej dwóch poziomach zaawansowania. Grupy tworzone są w oparciu o poziom zaawansowania języka studentów pierwszego roku.

W niniejszym artykule chcemy przyjrzeć się bliżej dydaktyce przekładu w polskich ośrodkach uniwersyteckich kształcących romanistów na studiach pierwszego i drugiego stopnia, analizując plany studiów stacjonarnych⁴, które zaproponowane zostały studentom pierwszego roku w roku akademickim 2017/2018, czyli w październiku 2017. Szczególnie interesować nas będzie oferta kursów, które mają prowadzić do stopniowego nabywania owego „zespołu umiejętności tłumaczeniowych”, o których pisze Paweł Płusa (Płusa 2007: 85). Na wstępie zaznaczyć należy, że nie chodzi o porównywanie i ewaluację ofert poszczególnych ośrodków akademickich. Przedmiotem badania są plany nauczania, jako potencjalna oferta kierowana do studentów, która często, głównie z uwagi na czynniki praktyczne (tworzenie się grup, wybory dokonywane przez studentów), podlega zmianom. Przedstawiona poniżej analiza ma prowadzić do nakreślenia złożoności dziedziny, a zarazem do wyodrębnienia pewnych zbieżnych tendencji w zakresie dydaktyki przekładu.

² Studiów magisterskich w zakresie filologii francuskiej nie proponuje Instytut Neofilologii Uniwersytetu w Białymstoku.

³ O problemie spadku liczby absolwentów szkół średnich posługujących się językiem francuskim na tyle biegle, by móc rozpocząć studia na „klasycznej” filologii romańskiej, a co za tym idzie o konieczności tworzenia „filologii romańskiej od podstaw”, pisze m.in. Anna Kaczmarek (Kaczmarek 2013: 68).

⁴ Analizowane są jedynie plany studiów dla kierunku filologia romańska, z pominięciem kierunku „Język francuski w mediach i w biznesie” (na studiach pierwszego i drugiego stopnia na Uniwersytecie Śląskim) czy kierunków oferujących studentom naukę dwóch języków (jak np. na studiach pierwszego stopnia w zakresie filologii romańskiej Uniwersytetu Pedagogicznego w Krakowie, w Instytucie Neofilologii Uniwersytetu w Białymstoku czy na studiach drugiego stopnia w Instytucie Filologii Romańskiej Uniwersytetu Adama Mickiewicza w Poznaniu).

Nauczanie przekładu na studiach pierwszego stopnia

Na studiach licencjackich zajęcia obejmujące zagadnienia związane z przekładem można podzielić na trzy grupy: zajęcia obowiązkowe dla wszystkich studentów, tłumaczenie w bloku praktycznej nauki języka francuskiego oraz zajęcia do wyboru. Z analizy planów studiów wynika, że zajęcia tłumaczeniowe skierowane do wszystkich studentów stanowią mniejszość, żeby nie powiedzieć margines wszystkich zajęć. Jedyne połowa, czyli siedem z czterestu ośrodków, wprowadza te zajęcia w bloku zajęć obowiązkowych dla wszystkich studentów. W większości przypadków zajęcia z ogólnie rozumianego tłumaczenia pojawiają się w planach studiów od czwartego semestru, nie obejmują wielu godzin, a przyznane im punkty ECTS odzwierciedlają rangę tych przedmiotów (w większości wypadków przyznano im od 1 do 3 punktów ECTS). Większość przedstawionych w poniższej tabeli przedmiotów ma charakter teoretyczny, dominują zajęcia typu „Wstęp do teorii przekładu”. Propozycje skierowane do studentów w Instytucie Kultury i Języka Francuskiego Uniwersytetu Opolskiego stanowią na tym tle wyjątek, z uwagi na sporą liczbę semestrów, godzin i punktów ECTS⁵. Propozycja Instytutu Filologii Romańskiej Uniwersytetu Wrocławskiego jest też nieco szersza, obejmuje dwa ostatnie semestry studiów licencjackich i w sumie 6 punktów ECTS. Bogata w tym zestawieniu jest też oferta Instytutu Języków Romańskich i Translatoryki Uniwersytetu Śląskiego, gdyż obejmuje trzy przedmioty, jednak należy pamiętać, że w tym wypadku chodzi o kierunek filologia – język francuski z programem tłumaczeniowym. Dane ujęte w tabeli 1 odzwierciedlają omówiony powyżej stan rzeczy.

Tabela 1. Obowiązkowe zajęcia z tłumaczenia dla studentów studiów pierwszego stopnia

Jednostka*	Przedmiot	Semestr	Liczba godzin	Liczba punktów ECTS
Instytut Neofilologii Uniwersytetu w Białymstoku	Wstęp do teorii przekładu	5	15	1
	Podstawy warsztatu tłumacza	5	15	2

⁵ O koncepcji tego bloku zajęć pisze szczegółowo Anna Kaczmarek. Zajęcia te „nie są częścią bloku praktycznej nauki języka francuskiego [...] lecz stanowią odrębny moduł, obejmujący przede wszystkim kształcenie umiejętności praktycznych” (Kaczmarek 2013: 70).

Tabela 1. cd.

Jednostka*	Przedmiot	Semestr	Liczba godzin	Liczba punktów ECTS
Instytut Filologii Romańskiej Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej w Lublinie	Teorie przekładoznawcze	4	30	2
Instytut Kultury i Języka Francuskiego Uniwersytetu Opolskiego	Translatoryka i akwizycja 1–4	3, 4, 5, 6	225	19
	Teoria i praktyka przekładu	6	30	2
Instytut Filologii Romańskiej Uniwersytetu Adama Mickiewicza w Poznaniu	Wstęp do traduktologii	2	30	1
Instytut Języków Romańskich i Translatoryki Uniwersytetu Śląskiego	Podstawy tłumaczenia ustnego – język francuski	3	30	2
	Tłumaczenie konsekutywne	5	30	3
	Tłumaczenie symultaniczne	6	30	3
Katedra Filologii Romańskiej Uniwersytetu Mikołaja Kopernika w Toruniu	Przekładoznawstwo	4	30	3
Instytut Filologii Romańskiej Uniwersytetu Wrocławskiego	Tłumaczenie	5, 6	60	6

* Ośrodki uniwersyteckie zostały wymienione w kolejności alfabetycznej, według nazw miast.

Należy przy okazji wspomnieć, że część polskich romanistyk oferuje studentom zajęcia z tłumaczeń w ramach praktycznej nauki języka francuskiego. Propozycja ta pojawia się w czterech z czternastu ośrodków akademickich, a zakres, liczba godzin i punktów ECTS są dość różnorodne, co ilustrują dane w tabeli 2.

Jak widać, jedynie Instytut Filologii Romańskiej Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego proponuje spójny kurs, obejmujący 6 semestrów i w sumie 12 punktów ECTS. Pozostałe jednostki oferują tłumaczenie w ramach PNJF w ostatnich dwóch semestrach, jako zajęcia uzupełniające praktyczną naukę języka francuskiego.

Opinie na temat zasadności wykorzystania tłumaczeń w dydaktyce języków obcych są rozbieżne⁶. Faktem jest, że założenia dydaktyki przekładu

⁶ Choć Małgorzata Smentek wymienia całą listę ćwiczeń właściwych dla dydaktyki przekładu, które mogą być zarazem wartościowym ćwiczeniem językowym (Smentek 2011: 448–449), to jak pisze Ewa Lipińska i Anna Seretny: „przez ostatnie dziesięciolecia działania oparte na tłumaczeniu często postrzegane były jak niepożądana procedura dydaktyczna, niekiedy nawet jako przejaw bezradności i/lub braku kompetencji nauczyciela” (Lipińska, Seretny 2016: 9).

Tabela 2. Tłumaczenie w bloku PNJF na studiach pierwszego stopnia

Jednostka	Przedmiot	Semestr	Liczba godzin	Liczba punktów ECTS
Instytut Filologii Romańskiej Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego	Praktyczna nauka języka francuskiego – gramatyka z elementami tłumaczenia (ćwiczenia)	1, 2	60	4
	Praktyczna nauka języka francuskiego – tłumaczenia B1 (ćwiczenia)	3, 4	60	4
	Praktyczna nauka języka francuskiego – tłumaczenia B2 (ćwiczenia)	5, 6	60	4
Instytut Filologii Romańskiej Uniwersytetu Łódzkiego	PNJF Przekład	5, 6	60	4
Instytut Filologii Romańskiej Uniwersytetu Adama Mickiewicza w Poznaniu	PNJF Tłumaczenie	5, 6	60	4
Katedra Filologii Romańskiej Uniwersytetu Mikołaja Kopernika w Toruniu	PNJF Przekład	5, 6	60	5

i cele, jakie ma osiągnąć student w tej dziedzinie, są znacznie szersze w porównaniu z celami zakładanymi w przypadku tłumaczeń dydaktycznych. W glottodydaktyce tłumaczenie jest jedynie środkiem w procesie nabywania kompetencji bilingwalnych, w dydaktyce przekładu wykonanie tłumaczenia jest zaś celem wszystkich działań dydaktycznych. Nabycie kompetencji bilingwalnych jest też warunkiem możliwości rozwijania strategii tłumaczeniowych (Wei 2017: 46). Mimo ukierunkowania na inne cele, trudno nie dostrzec, że dydaktyka przekładu i tłumaczenie dla celów dydaktycznych mają wiele elementów wspólnych, o czym pisał już Jean Delisle⁷. Paweł Płusa dochodzi do wniosku, że „w toku nauczania języków obcych możliwe jest uzyskanie niektórych sprawności językowych składających się na pewną kom-

⁷ Jean Delisle wymienia dziesięć elementów wspólnych dla dydaktyki przekładu i tłumaczenia dla celów dydaktycznych. Tematycznie można je podzielić na dwie grupy. Jedna z nich dotyczy samych kompetencji językowych. Tłumacząc, uczeń/tłumacz uczy się rozpoznawać trudności napotykane w trakcie tłumaczenia, unikać interferencji, zdobywa wiedzę o cywilizacji związanej z danym językiem, uczy się prowadzić wywód w sposób logiczny i analityczny, rozwija elastyczność językową. Druga grupa kompetencji dotyczy strategii stosowanych w trakcie tłumaczenia. Tłumacz/uczeń poznaje zasady wykonywania tłumaczeń, uczy się odpowiedniego metajęzyka (Delisle 1998: 213).

petencję translatoryczną” (Plusa 2007: 11), dlatego też przedmioty o nazwie „Tłumaczenie” czy „Przekład”, będące częścią bloku praktycznej nauki języka francuskiego, w niniejszym artykule zostały zaliczone do przedmiotów tłumaczeniowych.

Oferta przedmiotów tłumaczeniowych na studiach pierwszego stopnia, zawarta w modułach do wyboru jest szersza, choć i w tej kwestii brak jednorodności zarówno w kwestiach ilościowych (liczba przedmiotów, godziny, punkty ECTS), jak i merytorycznych (problematyka omawiana na zajęciach wynikająca z nazwy przedmiotu). Z zebranego materiału wynika, że najbogatszą ofertę przedmiotów tłumaczeniowych skierowaną do studentów wybierających tak zwaną „specjalizację tłumaczeniową” lub „moduł tłumaczeniowy”⁸ można znaleźć w następujących czterech ośrodkach akademickich.

Tabela 3. Zajęcia tłumaczeniowe w formie opcji do wyboru na studiach pierwszego stopnia

Jednostka	Przykładowe przedmioty specjalizacyjne*	Semestr	Liczba godzin	Liczba punktów ECTS
Instytut Filologii Romańskiej Uniwersytetu Gdańskiego	Teoria przekładu	3	30	2
	Tłumaczenia pisemne	3, 4, 5	90	11
	Tłumaczenia ustne	5, 6	60	6
	Komputer w pracy tłumacza	4	30	3
Filologia Romańska Uniwersytetu Pedagogicznego im. KEN w Krakowie	Tłumaczenie pisemne 1	3	30	2
	Tłumaczenie pisemne 2	4	30	2
	Tłumaczenie pisemne 3	5	30	3
	Tłumaczenie ustne 1	4	30	2
	Tłumaczenie ustne 2	5	30	2
	Wstęp do przekładoznawstwa 1	3	30	2
	Wstęp do przekładoznawstwa 2	4	30	2
	Pragmatyka przekładu	6	30	4
Instytut Filologii Romańskiej Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej w Lublinie	Tłumaczenie tekstów użytkowych	3	30	3
	Tłumaczenie tekstów popularnonaukowych	3	30	2
	Tłumaczenie tekstów literackich	4, 6	60	5
	Tłumaczenie tekstów prawnych	5, 6	60	5

⁸ Oferta Instytutu Języków Romańskich i Translatoryki Uniwersytetu Śląskiego na kierunku filologia – język francuski z programem tłumaczeniowym została ujęta w części odnoszącej się do przedmiotów obowiązkowych.

Tabela 3. cd.

Jednostka	Przykładowe przedmioty specjalizacyjne*	Semestr	Liczba godzin	Liczba punktów ECTS
Katedra Filologii Romańskiej Uniwersytetu Szczecińskiego	Ćwiczenia tłumaczeniowe	3, 4, 5, 6	180	17
	Teoria przekładu	3, 4	60	6
	Językowo-kulturowe aspekty przekładu	4	30	2

* W niniejszym zestawieniu nie ujęto seminariów dyplomowych ani wykładów monograficznych do wyboru.

Lista wymienionych powyżej przedmiotów składających się na tzw. specjalizację tłumaczeniową obrazuje, jak szeroką dziedziną może, a nawet powinna być dydaktyka przekładu. W przedstawionych propozycjach znaleźć można rozróżnienie między teorią a praktyką przekładu, między tłumaczeniem ustnym a pisemnym, tłumaczeniem użytkowym, specjalistycznym, prawniczym a tłumaczeniem teksów kultury, tłumaczeniem tekstów literackich czy naukowych. Pojawia się też kwestia wykorzystania komputera w pracy tłumacza.

Oferta pozostałych ośrodków uniwersyteckich ogranicza się do przedmiotów obowiązkowych, w tym również do wprowadzenia tłumaczenia do bloku przedmiotów praktycznej nauki języka francuskiego⁹, co omówione już zostało powyżej, lub ewentualnie do wąskiej opcji obejmującej jeden przedmiot do wyboru.

Jak wynika z powyższej analizy planów studiów, miejsce dydaktyki przekładu w polskich ośrodkach uniwersyteckich kształcących romanistów na studiach pierwszego stopnia jest dość zróżnicowane. Wspólny dla wszystkich, czy też większości ośrodków, system nie istnieje, choć można wyróżnić pewne zbieżne tendencje. I tak, istnieje podział na zajęcia obowiązkowe dla wszystkich studentów (choć ich liczba oraz liczba godzin tych zajęć i punktów ECTS generalnie jest niewielka, z wyjątkiem Uniwersytetu Opolskiego i Śląskiego) i fakultatywne (choć jedynie cztery ośrodki na czternaście proponują bogatszy wybór przedmiotów w ramach „specjalizacji tłumaczeniowej”). Generalnie oferta obowiązkowa dla wszystkich ukierunkowana jest przede wszystkim na teoretyczne aspekty przekładu, co może prowadzić do dychotomii i braku powiązania między teorią a praktyką. Znaczne rozbieżności charakteryzują też ofertę

⁹ Katedra Filologii Romańskiej Uniwersytetu Mikołaja Kopernika w Toruniu wprowadza zarazem „Przekład” do bloku PNJF, jak i „Przekładoznawstwo” jako przedmiot obowiązkowy; podobnie Instytut Filologii Romańskiej Uniwersytetu Adama Mickiewicza w Poznaniu obok obowiązkowego „Tłumaczenia” w ramach PNJF wprowadza także obowiązkowy „Wstęp do traduktologii”.

zajęć do wyboru zarówno w kwestiach ilościowych, jak i merytorycznych, choć atutem tej oferty są zajęcia uwzględniające zarówno teorię, jak i praktykę przekładu. Podkreślenia wymaga różne podejście do tłumaczenia w bloku PNJF (na studiach pierwszego stopnia taką opcję wybrały cztery z czternastu ośrodków akademickich, przypisując tym zajęciom różną wagę).

Nauczanie przekładu na studiach drugiego stopnia

Przedmioty związane z przekładem, które występują w planach studiów magisterskich, również można podzielić na trzy grupy. W przypadku zajęć obowiązkowych dla wszystkich studentów rozbieżności są znaczne. Przede wszystkim nie wszystkie instytucje (jedynie pięć spośród trzynastu) proponują studentom obowiązkowe zajęcia obejmujące tłumaczenia. Co więcej, jeśli zajęcia z szeroko rozumianych tłumaczeń są obowiązkowe, ich wymiar również jest zróżnicowany. Poniższe zestawienie tabelaryczne ilustruje ten stan rzeczy.

Tabela 4. Obowiązkowe zajęcia z tłumaczenia dla studentów studiów drugiego stopnia

Jednostka	Przedmiot	Semestr	Liczba godzin	Liczba punktów ECTS
Filologia Romańska Uniwersytetu Pedagogicznego im. KEN w Krakowie	Teksty kulturowe w tłumaczeniu	1	30	3
	Tłumaczenie konsekutywne	1	15	1
	Tłumaczenie symultaniczne	3	45	3
Instytut Filologii Romańskiej Uniwersytetu Łódzkiego	Tłumaczenia pisemne – teksty literackie i prasowe	1	30	4
	Tłumaczenia tekstów użytkowych	2	30	4
	Tłumaczenia ustne	3	30	4
	Tłumaczenia audiowizualne	4	30	4
Instytut Kultury i Języka Francuskiego Uniwersytetu Opolskiego	Translatoryka – literaturoznawstwo	3	60	6
	Translatoryka – kulturoznawstwo	1, 2	60	14
Instytut Filologii Romańskiej Uniwersytetu Adama Mickiewicza w Poznaniu	Kultura i przekład	1	30	2

Tabela 4. cd.

Jednostka	Przedmiot	Semestr	Liczba godzin	Liczba punktów ECTS
Instytut Języków Romańskich i Translatoryki Uniwersytetu Śląskiego	Teoretyczne aspekty przekładu	3	30	2
	Przekład specjalistyczny*	3	30	2
	Teoria i praktyka przekładu we współpracy z komputerem	1	30	4
	Główne narzędzia komputerowe wspomagające tłumaczenie I	2	15	2
	Główne narzędzia komputerowe wspomagające tłumaczenie II	3	15	2
	Tłumaczenie produktów medialnych I	3	15	2
	Techniki tłumaczenia pisemnego	3	30	3
	Przedmiot do wyboru z zestawu I (Tłumaczenie tekstów naukowych lub Tłumaczenie tekstów prasowych)	3	30	3
	Tłumaczenie produktów medialnych II	4	15	4
	Przedmiot do wyboru z zestawu II (Język biznesu w przekładzie lub Przekład tekstów na potrzeby UE)**	4	30	4

* Ten zestaw przedmiotów dotyczy kierunku filologia romańska.

** Ten zestaw przedmiotów dotyczy kierunku filologia – język francuski z programem tłumaczenia specjalistycznego i wspomagane komputerowo.

Warto przyrzeć się szczególnie szerokiemu wachlarzowi przedmiotów, rozłożonych na kilka semestrów, w Instytucie Filologii Romańskiej Uniwersytetu Łódzkiego oraz w Instytucie Kultury i Języka Francuskiego Uniwersytetu Opolskiego. Choć wymiar godzinowy zaproponowany przez oba ośrodki uniwersyteckie jest taki sam (120 godzin kontaktowych), to dobór analizowanych zagadnień, co odzwierciedlają nazwy przedmiotów, jest zupełnie inny. Oferta Uniwersytetu Opolskiego kładzie nacisk na pisemne tłumaczenie tekstów kultury i tekstów literackich. Propozycja Uniwersytetu Łódzkiego jest bardziej zróżnicowana. Oprócz tłumaczeń tekstów literackich, w ofercie znalazło się też tłumaczenie tekstów pragmatycznych oraz tłumaczenie ust-

ne i audiowizualne. Oferta Uniwersytetu Pedagogicznego w Krakowie, choć skromniejsza pod względem godzin, ujmuje zarówno tłumaczenie pisemne, jak i ustne. Oferta Uniwersytetu Śląskiego na kierunku filologia romańska jest jeszcze bardziej uboga i ogranicza się do zajęć realizowanych w jednym semestrze, za to na kierunku filologia – język francuski z programem tłumaczenia specjalistycznego i wspomaganego komputerowo, wachlarz przedmiotów jest różnorodny. Zajęcia z tłumaczeń obejmują wszystkie cztery semestry, co daje w sumie 180 godzin kontaktowych i 24 punkty ECTS.

Charakteryzując obowiązkowe zajęcia z tłumaczenia na studiach drugiego stopnia, warto podkreślić, że pięć ośrodków akademickich wprowadza zajęcia z tłumaczeń w ramach praktycznej nauki języka francuskiego. Odpowiednie dane zawarte są w tabeli 5.

Tabela 5. Tłumaczenie w bloku PNJF na studiach drugiego stopnia

Jednostka	Przedmiot	Semestr	Liczba godzin	Liczba punktów ECTS
Instytut Filologii Romańskiej Uniwersytetu Gdańskiego	Tłumaczenia: język francuski	2, 4	45	8
Instytut Filologii Romańskiej Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego	PNJF – tłumaczenia specjalistyczne (ćwiczenia)	3, 4	60	6
Instytut Filologii Romańskiej Uniwersytetu Adama Mickiewicza w Poznaniu	PNJF – tłumaczenie	1, 2, 3, 4	120	12
Katedra Filologii Romańskiej Uniwersytetu Szczecińskiego	Ćwiczenia tłumaczeniowe – język francuski PNJF	1, 2	30	4
Instytut Filologii Romańskiej Uniwersytetu Warszawskiego	PNJF – Tłumaczenie	1, 2	60	8
	PNJF – Tłumaczenie pisemne lub Tłumaczenie ustne	3	30	3

Warto zauważyć, że Instytut Filologii Romańskiej Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego oraz Instytut Filologii Romańskiej Uniwersytetu Adama Mickiewicza w Poznaniu kieruje do studentów podobną ofertę zajęć obowiązkowych w ramach PNJF na studiach pierwszego stopnia, o czym była już mowa. Największy wymiar tego typu zajęć pod względem godzinowym i liczby semestrów proponuje Instytut Filologii Romańskiej Uniwersytetu Adama Mickiewicza w Poznaniu. Studenci uczestniczą tam w obowiązkowych zajęciach z tłumaczenia w ramach PNJF w ciągu czterech semestrów.

Na koniec wypada przyjrzeć się fakultatywnym zajęciom tłumaczeniowym na studiach drugiego stopnia. Analiza planów studiów magisterskich pokazuje, że większość ośrodków akademickich kształcących romanistów w Polsce oferuje studentom blok zajęć tłumaczeniowych w formie specjalizacji, profilu lub opcji do wyboru. Dotyczy to ośmiu spośród trzynastu ośrodków. Listy przedmiotów i ich wymiar godzinowy ilustruje tabela 6.

Lista zaproponowanych studentom przedmiotów uwzględnia różne techniki i strategie tłumaczenia, warsztaty tłumaczeniowe z podziałem na tłumaczenia pisemne (teksty użytkowe, specjalistyczne, urzędowe, literackie) i ustne (konsekwentne i symultaniczne). Pojawiają się też przedmioty obejmujące zagadnienia teoretyczne, krytykę przekładu, metodologię badań przekładowczych, analizę przekładu, badania kontrastywne. Studenci mają możliwość zapoznania się z programami CAT. W planach studiów uwzględnione zostają kulturowe aspekty przekładu. W ofercie rozróznilono tłumaczenia na język polski i francuski. Pojawiają się też zajęcia z języka polskiego skierowane

Tabela 6. Zajęcia tłumaczeniowe w formie opcji do wyboru na studiach drugiego stopnia

Jednostka	Przykładowe przedmioty specjalizacyjne/opcje do wyboru	Semestr	Liczba godzin	Liczba punktów ECTS
Instytut Filologii Romaniskiej Uniwersytetu Jagiellońskiego	Tłumaczenie pisemne użytkowe I	1, 2	90	8
	Tłumaczenia ustne (konsekwentne i symultaniczne)	3, 4	60	6
	Tłumaczenie pisemne użytkowe II	3, 4	60	6
Filologia Romańska Uniwersytetu Pedagogicznego im. KEN w Krakowie	Teoria przekładu literackiego	2	30	4
	Programy CAT	2	30	5
	Tłumaczenia pisemne	3	30	3
	Gramatyka i stylistyka języka polskiego	3	30	2
Instytut Filologii Romaniskiej Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej w Lublinie	Krytyka przekładu	1	15	2
	Metodologia badań przekładowczych	1	30	4
	Tłumaczenie ustne	3	30	5
	Strategie i techniki tłumaczenia	1, 2, 3, 4	120	15
	Warsztaty tłumaczeniowe	2	30	3
	Kulturowe aspekty przekładu	4	15	4

Jednostka	Przykładowe przedmioty specjalizacyjne/opcje do wyboru	Semestr	Liczba godzin	Liczba punktów ECTS
Instytut Filologii Romańskiej Uniwersytetu Łódzkiego	Teoria przekładu	1	15	2
	Przekład specjalistyczny z elementami terminologii wybranej dziedziny 1 (j. medyczny)	2	15	2
	Przekład w relacjach biznesowych	3	30	6
	Przekład specjalistyczny z terminologią wybranej dziedziny (j. finansów)	4	15	2
	Przekład specjalistyczny z elementami terminologii wybranej dziedziny 2 (j. ekonomii)	4	15	2
Katedra Filologii Romańskiej Uniwersytetu Szczecińskiego	Laboratoria tłumaczeniowe	1, 2, 3	60	8
	Przekład specjalistyczny	3	30	4
Katedra Filologii Romańskiej Uniwersytetu Mikołaja Kopernika w Toruniu	Przekład tekstów użytkowych	1	30	4
	Przekład tekstów literackich	2	30	4
Instytut Filologii Romańskiej Uniwersytetu Warszawskiego	Podstawy przekładu i lektura tekstów	1	30	2
	Przekład a badania kontrastywne	2	30	2
	Przekład na język francuski	1, 2	60	5
	Przekład na język polski	1, 2	60	5
	Listy dialogowe	3	30	3
Instytut Filologii Romańskiej Uniwersytetu Wrocławskiego	Terminologia dla tłumaczy	1	15	1
	Informatyczne narzędzia tłumacza	1	15	1
	Tłumaczenie ustne	1, 2, 4	60	4
	Tłumaczenie pisemne fr.-pl.	1, 3	60	5
	Język polski dla tłumaczy	1	30	3
	Analiza przekładu	2	15	1
	Tłumaczenie pisemne pl.-fr.	2, 3	60	5
	Tłumaczenie dokumentów urzędowych	2	30	3

dla przyszłych tłumaczy. Należy zauważyć, że oferta obejmuje również zajęcia z przekładu tekstów specjalistycznych (medycznych, finansowych, ekonomicznych), choć niewielki zakres godzinowy wskazuje, iż zajęcia mają na celu jedynie zaznajomienie studentów z tłumaczeniem tego typu tekstów. W niewielkim

wymiarze godzin trudno o nabycie wymaganych od tłumacza sprawności. Do podobnych wniosków dochodzi Anna Bednarczyk, analizując ofertę dydaktyki przekładu skierowaną do rusycystów: „dydaktyki przekładu jest [...] zbyt mało, by wykształcić dobrych tłumaczy, choć wystarczająco, by wskazać drogę »poszukiwaczom«”, pisze (Bednarczyk 2013: 15).

Podsumowując ofertę przedmiotów związaną z przekładem w polskich ośrodkach akademickich kształcących romanistów na studiach drugiego stopnia, należy podkreślić, że wszystkie placówki oferują studentom zajęcia z tłumaczenia. Istnieje jednak podział na zajęcia obowiązkowe dla wszystkich studentów i fakultatywne, co więcej, w porównaniu ze studiami pierwszego stopnia staje się on jeszcze bardziej wyrazisty. Zajęcia obowiązkowe w różnym wymiarze proponuje jedynie pięć spośród trzynastu ośrodków akademickich, z czego najbogatsza jest oferta Instytutu Języków Romańskich i Translatoryki Uniwersytetu Śląskiego, jednak tylko na kierunku filologia – język francuski z programem tłumaczenia specjalistycznego i wspomaganego komputerowo. Zajęcia do wyboru w ramach „specjalizacji”, „profilu” lub „modułu” proponuje osiem spośród trzynastu ośrodków, w różnym wymiarze, od ośmiu do ponad trzydziestu punktów ECTS. Różne jest też podejście do tłumaczenia w bloku PNJF. Na studiach drugiego stopnia taką opcję wybrało pięć z trzynastu ośrodków akademickich, przy czym jedynie w dwóch przypadkach jest to kontynuacja tej formy zajęć ze studiów pierwszego stopnia.

Wnioski

Zdajemy sobie sprawę, że przedmiot badań, jakim jest analiza planów nauczania, może pozostawiać pewien niedosyt. Aby uzyskać bardziej szczegółowy obraz dydaktyki przekładu w polskich ośrodkach uniwersyteckich kształcących romanistów, warto byłoby poddać analizie również treści merytoryczne, jakie kryją się za poszczególnymi przedmiotami wraz z bibliografią i technikami pracy wykorzystywanymi przez prowadzących. Trudno jednak zawrzeć tak szeroką tematykę w jednym artykule. Analiza planów nauczania pozwala za to na podsumowanie pewnego etapu w historii polskiej dydaktyki przekładu skierowanej do romanistów, po trzydziestu latach od przebudowy systemu politycznego i po piętnastu latach obecności w Unii Europejskiej, co – jak pisze Justyna Sekuła – wyraźnie przyczyniło się do „wzrostu zapotrzebowania na tłumaczenia” i wpłynęło na „zainteresowanie studiami filologicznymi ze specjalizacjami translatorycznymi” (Sekuła 2018: 78). Przeprowadzona analiza może też stanowić punkt wyjścia do rozważań na przyszłość, szczególnie

w przededniu zmian związanych z nowymi regulacjami prawnymi w szkolnictwie wyższym, które dotyczyć będą również planów nauczania.

Z przedstawionego opracowania wynika, że treści programowe z zakresu tłumaczenia kierowane do studentów w ośrodkach uniwersyteckich w Polsce, gdzie istnieją instytuty lub katedry filologii romańskiej, są bardzo różnorodne. Dotyczy to zarówno samej koncepcji kierunków (ogólnych lub ukierunkowanych na tłumaczenia), struktury formalnej (liczba semestrów, godzin kontaktowych i punktów ECTS), jak i proponowanych przedmiotów. Postrzeganie roli nauczania przekładu w ogólnym kształceniu romanistów na pewno nie jest jednorodne. Dokonana analiza potwierdza słowa Marii Piotrowskiej o braku synchronizacji programów dydaktycznych i nikłej współpracy instytucjonalnej w tym zakresie (Piotrowska 2016: 130). Jednak owa dyspersja nie świadczy o wadach planów nauczania. Wynika ona m.in. z faktu, że samo pojęcie tłumaczenia charakteryzuje się pewną złożonością. Przekłada się to na rozproszenie w dydaktyce przekładu, obejmującej wiele, czasem rozbieżnych, aspektów, które trudno zawrzeć w planie pierwszego czy nawet drugiego cyklu studiów. Stąd wynikają pewne ograniczenia i konieczność dokonania wyboru, a co za tym idzie, eliminacji pewnych aspektów przekładu. Ważnym czynnikiem w procesie opracowywania planów studiów są też nauczyciele przekładu, którzy niekoniecznie specjalizują się w każdej z wymienionych powyżej dziedzin¹⁰.

W opublikowanej w 2007 roku książce *Rozwijanie kompetencji przekładu i kształcenie tłumaczy* Paweł Płusa stwierdza dobitnie, że „dotychczasowe osiągnięcia polskich ośrodków kształcenia tłumaczy wydają się nader skromne” (Płusa 2007: 20). Dzisiaj stwierdzenie to nie oddaje rzeczywistości lub oddaje ją jedynie w pewnej mierze. Faktem jest, że osoby odpowiedzialne za organizowanie zajęć tłumaczeniowych oraz sami studenci czy absolwenci, którzy pragną doskonalić swoje umiejętności, aby wykonywać zawód tłumacza języka francuskiego, borykają się z wieloma trudnościami, wśród których wymienić można chociażby brak opracowań z zakresu dydaktyki przekładu, brak odpowiednich materiałów dydaktycznych¹¹ czy propozycji kształcenia

¹⁰ Dogłębną analizę koniecznych kompetencji nauczycieli akademickich przekładu pisemnego znaleźć można w artykule Justyny Sekuły (Sekuła 2018: 78–95).

¹¹ Na polskim rynku wydawniczym brakuje pozycji z zakresu metodologii pisemnych tłumaczeń pragmatycznych, w szczególności zawierających francusko-polskie przykłady. Dostępne publikacje to raczej zbiory tekstów, głównie z zakresu prawa, jednak bez polskiego tłumaczenia czy komentarzy autorskich. Przykładowe tego typu pozycje to: B. Bosek-Szeska, A. Michalska, *Nouveau recueil de documents français*, Warszawa 2011; J. Poznański, *Tłumacz w postępowaniu karnym*, Warszawa 2007. Ćwiczenia zawarte w podręcznikach autorstwa Elżbiety Skibińskiej (E. Skibińska, *Inaczej mówiąc... Tłumaczenie z francuskiego na polski*, Wrocław 2001) oraz Te-

kierowanych do nauczycieli przekładu (Piotrowska 2016: VIII), szczególnie w zakresie języka francuskiego. Jednak złożoność dydaktyki przekładu, która wyłoniła się z przeprowadzonej analizy, świadczy o pewnej dynamice i rozwoju tej dziedziny w ośrodkach kształcących romanistów.

Nie należy zapominać, że „optymalne programy kształcenia specjalistów translacji tekstów i wypowiedzi ustnych są wynikiem długoletnich doświadczeń” (Płusa 2007: 43). Polskie ośrodki kształcące romanistów aktywnie uczestniczą w tym procesie, a powyższa analiza pokazuje, że dyskusja o tym, jak skutecznie uczyć przekładu, kogo i czego uczyć, jest wciąż otwarta. W rozważaniach tych należy uwzględnić specyficzną sytuację języka francuskiego, który w przeważającej mierze nauczany jest od podstaw. Dlatego też zasadne wydaje się postawienie pytania, czy wszyscy studenci romanistyki powinni mieć zajęcia z tłumaczenia, od kiedy należy/można je wprowadzać, czy zajęcia z tłumaczenia należy/można wprowadzać już w pierwszym toku studiów, czy wszystkie ośrodki powinny oferować specjalność tłumaczeniową i czy w obecnej sytuacji rynkowej mogą sobie pozwolić na nieoferowanie takiego modułu, w końcu czy kształceniem kompetencji tłumaczeniowych nie powinny zajmować się raczej ośrodki proponujące przykładowo studia podyplomowe.

Nie należy przy tym jednak zapominać, że – jak pisze Paweł Płusa – ośrodki akademickie kształcące przyszłych romanistów „nie biorą i nie mogą brać całkowitej odpowiedzialności za poziom kompetencji translacyjnych własnych absolwentów, ponieważ odbyte studia są jedynie pierwszym etapem na drodze doskonalenia kwalifikacji zawodowych” (Płusa 2007: 86). „Żadna uczelnia nie zapewni studentowi uzyskania kompetencji szczegółowych [...] Jako wykładowcy możemy zapewnić jedynie dążenie do wszechstronnego doskonalenia umiejętności naszych studentów”, dodaje Anna Bednarczyk (Bednarczyk 2013: 20). Jednym z ważniejszych czynników nabywania skomplikowanych umiejętności tłumaczeniowych jest motywacja przyszłych tłumaczy, świadome i ustawiczne rozwijanie własnych umiejętności przekładowych, nabywanie doświadczenia przez stałe praktykowanie tłumaczeniowego rzemiosła. W tej materii ośrodki akademickie mogą jedynie wskazać studentom różnorodne możliwości ścieżek kariery w obrębie tłumaczenia, z czego w większości wypadków wywiązują się w sposób optymalny.

resy Tomaszkiwicz (T. Tomaszkiwicz (red. nauk.), *Odpowiednie dać rzeczy słowo... czyli jak tłumaczyć z francuskiego na nasze i odwrotnie*, Poznań 2006) mimo wielu cennych komentarzy i wskazówek nie zawierają przykładowego „klucza do ćwiczeń”, co utrudnia samodzielną naukę.

Jeśli chodzi o tłumaczenia ustne, choć wachlarz dostępnych pozycji również nie jest szeroki, przykładowo wymienić można następującą pozycję: J. Florczak, *Tłumaczenia symultaniczne i konsekwentne. Teoria i praktyka*, Warszawa 2012.

Literatura

- Bednarczyk A., 2013, Dydaktyka przekładu na studiach filologicznych – ideały, marketing, potrzeby rynku?, „Między Oryginałem a Przekładem”, 19, s. 11–22.
- Delisle J., 1998, „Le métalangage de l’enseignement de la traduction d’après les manuels”, [w:] Enseignement de la traduction et traduction dans l’enseignement, J. Delisle, H. Lee-Jahnke (red.), Ottawa, s. 18–242.
- Kaczmarek A., 2013, Dydaktyka przekładu audiowizualnego na filologii romańskiej od podstaw: metody, treści, propozycje rozwiązań, „Między Oryginałem a Przekładem”, 19, s. 67–84.
- Lipińska E., Seretny A., 2016, Przedmowa, [w:] Tłumaczenie dydaktyczne w nowoczesnym kształceniu językowym, E. Lipińska, A. Seretny (red.), Kraków, s. 9–10.
- Piotrowska M., 2016, Proces decyzyjny tłumacza. Zarys metodyki nauczania przekładu, Warszawa.
- Płusa P., 2007, Rozwijanie kompetencji przekładu i kształcenie tłumaczy, Katowice.
- Sekuła J., 2018, Sylwetka i kompetencje współczesnego nauczyciela akademickiego przekładu pisemnego, [w:] Wybrane zagadnienia z glotto- i translodydaktyki, A.D. Kubacki, K. Sowa-Bacia (red.), Kraków, s. 78–95.
- Smentek M., 2011, Doskonalenie kompetencji językowej przyszłych nauczycieli języka angielskiego: inne spojrzenie na przekład, [w:] Język – literatura – kultura. Konteksty glottodydaktyczne, U. Malinowska (red.), Płock, s. 445–451.
- Wei Ch., 2017, Réflexions sur le cours de traduction chinois-français dans le cadre du programme de français en licence à l’université chinoise, „Synergies Chine”, 12, s. 43–56.

Lista stron internetowych zawierających analizowane plany studiów (dostęp: 10.07.2019):

- http://neo.uwb.edu.pl/?page_id=13310
- <http://www.ifr.filg.uj.edu.pl/filologia-romanska-i-stopnia>
- http://neofilologia.up.krakow.pl/?page_id=299
- https://fil.ug.edu.pl/wydzial/instituty_i_katedry/institut_filologii_roman-skiej/biezacy_rok_akademicki/plan_studiow
- <http://e.kul.pl/qlprogram.html?ra=0&etap=0&kid=499&op=2>

<https://e.kul.pl/qlprogram.html?ra=0&etap=0&kid=1845&op=2>
<https://www.umcs.pl/pl/programy-studiow,11651.htm>
<http://romanistyka.uni.lodz.pl/programy-studiow/>
<http://romanistyka.wfil.uni.opole.pl/siatki-studiow/>
http://neo.amu.edu.pl/ifrom/index.php?option=com_content&task=view&id=30&Itemid=28
https://usosweb.us.edu.pl/kontroler.php?_action=katalog2/programy/pokazKierunek&kod=FL<http://wf.usz.edu.pl/katedra-filologii-romanskiej/strefa-studenta/#program-studiow>
<http://www.home.umk.pl/~kfrwww/programy-i-studiow/>
http://irom.wn.uw.edu.pl/?page_id=28&lang=pl
<https://ifr.uni.wroc.pl/pl/program-studiow-4>
<https://ifr.uni.wroc.pl/pl/program-studiow-1>

The place of translation teaching in study programmes in Romance studies at Polish universities

Summary

Although translation teaching is offered at all universities in Poland where institutes or departments of Romance Studies are present, the perception of the role of teaching translation in general education of Romance language specialists is very diverse. An in-depth analysis of study programmes for students of Romance Studies or French for the first and second cycle of full-time studies in the academic year 2017/2018 shows that the discrepancies are huge. The complexity of translation teaching evidences a dynamic development of this field of study, however the discussion about its necessary components still remains open.

Keywords: didactics of translation, study programmes, Romance studies, translation courses

